

Moterys dailininkės tarpukario Vilniuje¹

Algė Andriulytė

Vilniaus dailės akademija

Maironio g. 6, LT-01124 Vilnius

alge.andriulyte@vda.lt

———— Nepaisant nuolat augančio susidomėjimo 1919–1939 m. Vilniaus daile, to meto moterų dailininkių kūryba yra beveik nežinoma. Tarpukario Vilniaus dailės istorijos diskurse dominuoja keleta ryškių asmenybių, tokių kaip Ferdynandas Ruszczyca, Ludomiras Sleńdzińskis, Jerzis Hoppenas, Bronislawas Jamonttas ir kiti. Visgi analizuojant šio periodo daile, natūraliai kyla įvairūs klausimai: kokios moterys tuo metu kūrė Vilniuje ir Vilniui? koks jų likimas po 1939 m.? koks buvo jų vaidmuo ir kokia jų kūrybos reikšmė tarpukario visuomenėje, ir kodėl jų kūryba gali būti aktuali šiandien? Straipsnyje apžvelgiama 1919–1939 m. Vilniaus dailininkių kūryba, pristatomos keturios moterų kūrėjų kartos, aptariami jų darbai.

Reikšminiai žodžiai: moterų dailė, Vilnius, Stepono Batoro universitetas, tapyba, grafika, skulptūra.

¹ Straipsnis parengtas atliekant tyrimą „Vilniaus dailė ir architektūra 1919–1939 m.: institucinis aspektas“, finansuojamą Lietuvos mokslo tarybos pagal Nacionalinę mokslo programą „Modernybė Lietuvoje“ (sutarties Nr. S-MOD-17-12).

1931–1932 m. Vilniaus Stepono Batoro universiteto (toliau – SBU) studentas Edwardas Pietrykas kartu su negausiu draugų būriu sukūrė vieną pirmųjų vilnietiškų melodramų *Atsiminimai*². Filme pasakojama apie nepasiturinčią, bet žavią ir talentingą našlaitę, kuri po patirtų vargų sėkmingai įgyvendina savo troškimą tapti dailininke [1 il.]. *Atsiminimuose* matome Vilniaus studentų kasdienybės fragmentus, SBU Dailės fakultetą, gerbėjų apsuptą heroję ir jos lyriškus ir kiek sentimentalokus darbus, kuriuos nutapė pats filmo režisierius. Galima sakyti, kad siužetas primena hollywoodišką „sėkmės istoriją“. Deja, filmas tuo metu nebuvo parodytas viešai, tai yra nesulaukė publikos dėmesio ar kritikų vertinimų. O režisieriaus ir pagrindinę rolę suvaidinusios Halinos Krawczukównos gyvenimas pasisuko tragiškai. E. Pietrykas po karo buvo persekiojamas NKVD, kalinamas, vėliau išvyko į Lenkiją. Pietryko mylimoji Halina, dar prieš karą tapusi jo žmona, su jūdviejų dukra buvo paliktos skursti sovietiniame Vilniuje, apie jos likimą beveik nieko nežinome.

Ši istorija yra tarsi Vilniuje kūrusių moterų simbolinis įvaizdinimas. H. Krawczukównos įkūnytas dailininkės moters portretas iš dalies atspindėjo to meto visuomenės požiūrį į kuriančią moterį kaip romantišką, bet kartu modernią asmenybę, gebančią įgyvendinti savo tikslą. Tarpukario Vilniuje moterys sudarė gana didelę kuriančiųjų dalį, visgi iki šiol nebuvo atlikta jokių tyrimų, galinčių atsakyti į klausimą, kokios moterys tuo metu kūrė Vilniuje ir Vilniui. Šio straipsnio tikslas yra apžvelgti Vilniuje kūrusių moterų darbus, akcentuojant jų išsilavinimą, dalyvavimą draugijose ir parodose, iškelti dailės istorijos diskurse mažai žinomus kūrinius. Straipsnyje apsiribojama tik tų profesionalių dailininkių vardais, apie kurių darbus iki dabar pavyko surinkti pakankamai duomenų iš įvairių žodynų, katalogų ar monografijų, muziejų ir archyvų (sąrašas ir duomenys nuolat atnaujinami). Tyrinėjant tarpukario moterų dailininkių veiklą ypač aktualūs Katarzynos Kulpińskiej, Ilonos Mažeikienės, Małgorzatos Kozłowskos, Dariuszo Konstąntynówo, Jerzio Malinowskio, Jano Kotłowskio ir

2 Filmas pirmą kartą buvo pristatytas parodoje *(Ne)matomas Vilnius: dailės ir architektūros pavidalai 1919–1939 metais*, kuri buvo atidaryta Vytauto Kasiulio dailės muziejuje 2018 m. liepos 12 d. ir veikė iki rugsėjo 16 d., parodos kuratorės Algė Andriulytė, Rasa Butvilaitė, Ilona Mažeikienė, Edita Povilaitytė-Leliugienė. Filmą *Atsiminimai* pristatė Anna Mikonis; žr.: *(Ne)matomas Vilnius: tarpukario dailės ir architektūros pavidalai / (In)visible Vilnius: Shapes of Interwar Art and Architecture*: Katalogas, sud. Algė Andriulytė, Rasa Butvilaitė, Ilona Mažeikienė, Edita Povilaitytė-Leliugienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2018, p. 52–53.

1.

Kadras iš filmo *Prisiminimai*. Iš kairės: tetą vaidina Maria Drozdowska, studentę, tapytoją, našlaitę – Halina Krawczykówna, namo savinininką – Aleksanderis Czernis, 1932, privatus archyvas

Still frame from the film *Memories*. From left: Maria Drozdowska in the role of the Aunt, Halina Krawczykówna in the role of the Orphant Student, Aleksanderis Czernis in the role of the Landlord; 1932

kitų autorių publikacijos³; Lietuvos kultūros tyrimų instituto parengtas *Lietuvos dailininkų žodyno* III tomas ir kiti veikalai⁴. Tačiau bendresnio ir platesnio vaizdo apie tarpukariu Vilniuje kūrusias moteris ir jų darbus kol kas neturime, labai trūksta ir konkrečių žinių apie moterų veiklą įvairiose

3 Kulpińska Katarzyna, *Matryce, odbitki – ślady kobiet Polskie graficzki i ich tworczość w dwudziestolecu międzywojennym*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2017; Ilona Mažeikienė, „Keli štrichai vilnietės skulptorės portretui. Leona Szczepanowicz (1887–1939)“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2013, t. 68: *Moteriškoji tapybė ir dailė*, sud. Ramutė Rachlevičiūtė, p. 55–60; Małgorzata Kozłowska, „Życie dżudem wyzłobione. Twórczość Krystyny Wróblewskiej (1904–1994)“, in: *Archiwum Sztuki Polskiej XX wieku*, t. II, pod red. J. Malinowskiego, Warszawa: Neriton, 2007; Dariusz Konstantynów, *Wileńskie Towarzystwo Artystów Plastyków 1920–1939*, Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 2006; *Grafika Wileńska Okresu Międzywojennego: Instytut Polski w Wilnie, Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu / Tarpukario Vilniaus grafika: Lenkų institutas Vilniuje, Torunės Mikalojaus Koperniko universiteto biblioteka*, kurator wystawy i tekst Jan Kotłowski, Toruń: Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2003; Małgorzata Kozłowska, *op. cit.*; *Wileńskie środowisko artystyczne 1919–1945*, wstęp: Jerzy Malinowski, „Kultura artystyczna Wilna (1893–1945)“, Olsztyn: Biuro Wystaw Artystycznych w Olsztynie, 1989.

4 *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3: 1918–1944, sud. Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2013; *Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje / Vilniaus meno mokykla ir jos tradicijos*: Parodos katalogas, sud. J. Malinowski [et al.], Toruń: Muzeum Okręgowe w Toruniu: Uniwersytet Mikołaja Kopernika; Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 1996; *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.)*. Malarze, rzeźbiarze, graficy, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1971–[2013].

dailės draugijose, apie jų darbą dailės pedagogikos srityje, parodinę veiklą⁵. Išleista tik Krystynos Wróblewskos kūrybai skirta monografija, kitų menininkų darbai, deja, išsamesnių tyrimų nesulaukė. Rengiant straipsnių minėtos publikacijos, kaip ir ikonografiniai bei archyviniai šaltiniai iš Lietuvos ir Lenkijos atminties institucijų, suteikė svarų pagrindą pradėti dėlioti tarpukario Vilniaus dailininkų veiklos žemėlapi.

Vilnius iki Pirmojo pasaulinio karo priklausė Rusijos imperijai, o tapęs Lenkijos miestu paveldėjo per visą ilgąjį XIX amžių sukauptą kultūrinį palikimą, kartu ir komplikuoatą moterų kūrėjų situaciją. Nors XIX a. moterų emancipacijos procesai paskatino profesionalių dailininkų skaičiaus augimą visoje Europoje, visgi carinės Rusijos valdose moterims socialinės ir kultūrinės sąlygos kūrybai išliko itin nepalankios⁶. Tuo metu moteris dailininkė buvo menkai pastebima arba visai nematoma visuomenės dalis. Moterų dailė (su nedidelėmis išimtimis) sieta su taikomojo pobūdžio darbais, įvairiais amatais ar rankdarbiais ir negalėjo būti lyginama su elitine dailė kūrusių vyrų darbais. Europoje ilgą laiką tik kilmingos damos galėjo siekti meninio išsilavinimo, o XIX a. antroje pusėje – ir merginos iš platesnių visuomenės sluoksnių⁷. XIX a. pabaigoje didžioji dauguma menui gabių moterų iš Lietuvos ir Lenkijos mokėsi užsienyje arba privačiai. Kaip pastebi Ilona Mažeikienė, toks mokymosi būdas buvo apribotas kuklesnėmis galimybėmis ir neretai nusileisdavo išsilavinimui, kurį galėdavo suteikti to meto akademijos⁸. Marios Zientaros teigimu, Lenkijoje XIX a. 7 deš. pradėjo rasti privatūs profesiniai kursai ir mokyklos moterims, norinčioms įgyti dailės amatų specializaciją. Aukštosios mokyklos moteris pradėjo priiminėti

5 Tarpukario Lietuvos dailininkų veiklą tyrinėjo Ieva Burbaitė, tačiau į mokslininkės akiratį Vilniaus miestas nebuvo įtrauktas; Ieva Burbaite, *Lietuvos moterų dailininkų draugijos (1938–1940) veikla ir jos kontekstai*: Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 2016.

6 Rosalind P. Blakesley, „Women and the Visual Arts“, in: *Women in Nineteenth-Century Russia: Lives and Culture*, editors Wendy Rosslyn and Alessandra Tosi, Cambridge: Open Book Publishers, 2012, p. 91–118.

7 Moterų dailininkų situacija XIX a. – XX a. pradžios Europoje vaizdžiai ir aktualiai pristatoma parodose. Žr. katalogus *Women Artists in Paris, 1850–1900: Exhibition catalogue*, by Laurence Madeline, with Bridget Alsdorf, Richard Kendall, Jane R. Becker, Vibeke Waallann Hansen, and Joëlle Bolloch, New Haven: Yale University Press in association with the American Federation of Arts, 2017; *Creating the Self: Emancipating Women in Estonian and Finnish Art*: Exhibition catalogue, Compiled and edited by Anu Allas and Tiina, Tallinn: Art Museum of Estonia, Kumu Art Museum, 2020.

8 Ilona Mažeikienė, „Keli štrichai vilnietės skulptorės portretui. Leona Szczepanowicz (1887–1939)“, p. 56.

gerokai vėliau – Varšuvos dailės mokykla nuo 1906 m., Krokuvos dailės akademija nuo 1920 metų⁹.

Vilniuje 1919 m. atkūrus universitetą, moterys čia galėjo nevaržomai studijuoti SBU Dailės fakultete. Visgi stojantiesiems į Dailės fakultetą buvo privaloma pateikti brandos atestatą, kuriam gauti buvo keliami gana aukšti reikalavimai, o išsimokslinimas namuose (taip mokydavosi nemaža dalis merginų) neretai nebuvo juo įvertinamas. Todėl to meto studentų sąrašuose moterų buvo mažuma, nes neturinčios brandos atestato galėjo studijuoti tik laisvųjų klausytojų teisėmis¹⁰. Nepaisant visų nepalankių aplinkybių, moterų dailininkių skaičius nuo 1919 m. Vilniuje tik augo. Galima išskirti keturias dailininkių kartas, kurių pastangomis Vilniaus meno scena tapo įvairesnė ir labiau egalitarinė.

Tarpukario Vilniaus dailininkių *vyriausioji karta*¹¹, gimusi dar XIX a., į miesto gyvenimą įnešė solidžios daugiakultūrės patirties. Dauguma jų buvo ne vilnietės, bet 3–4 deš. atvykusios iš Varšuvos ir kitų Lenkijos miestų, Ukrainos. Prieš įsikurdamos mieste jos jau buvo gerai susipažinusios su Europos daile, mat XX a. pradžioje moterims mokytis užsienyje buvo gerokai daugiau galimybių – keliauta į Paryžių, Miuncheną, Vieną ir Berlyną. Persikraustymo į Vilnių priežastys buvo gana paprastos – šeimyninės aplinkybės arba darbo paieška. Migracija tapo itin ryški oficialiai Vilnių ir jo kraštą prijungus prie Lenkijos Respublikos 1922 m.: po intensyvių karinių konfliktų stabilizavus miesto gyvenimą, susirūpinta pritraukti daugiau naujų gyventojų, ypač nemažai pastangų dėta siekiant prisikviesti universiteto darbuotojus – dėstytojus ir profesorius, kitus įvairių sričių specialistus.

Vilniuje gimusios tapytojos **Eugenia Sienkiewicz-Przyałgowska** (1891–1980) ir Liucija Balzukevičiūtė (1887–1976) mokėsi dailės Vilniaus piešimo mokykloje. Przyałgowska vėliau studijavo Krokuvoje, o po Didžiojo karo gyveno Charbine, Petrograde, Samaroje ir tik apie 1923 m. vėl grįžo gyventi į Vilnių. Przyałgowska buvo aktyvi Vilniaus nepriklausomųjų

⁹ Maria Zientara, „Artystki polskie i ich sztuka od XVI do XIX wieku“, in: *Krzysztofory. Artystki polskie i ich sztuka od XVI do XIX*, sąs. 24 (2006), p. 49–66.

¹⁰ Ilona Mažeikienė, „Keli štrichai vilnietės skulptorės portretui. Leona Szczepanowicz (1887–1939)“, p. 57.

¹¹ Dailininkės, gimusios iki 1900 m.: Leona Szczepanowicz (1887–1939), Liucija Balzukevičiūtė (1887–1976), Eugenia Sienkiewicz-Przyałgowska (1891–1980), Eugenia Skwarczewska (1891–1981), Wanda Krasnodėbska-Reicherowa (1892–1982), Halina Dąbrowska (1893–1975), Maria Borzobohata-Woźnicka (1894–1965), Helena Teodorowicz-Karpowska (1894–1944), Ona Soltanaitė-Römerienė (1895–1974), Kazimiera Adamska-Rouba (Roubina) (1896–1941), Franciszka Wierzbička (1897–1970), Hanna Milewska (1899–1982).

2.
Eugenia Sienkiewicz-Przyalgowska, *Moteris su verbomis (Vilniaus verbos)*, XX a. 3–4 deš., drobė, aliejus, 71 × 80, LNDM

Eugenia Sienkiewicz-Przyalgowska, *Woman with Verbos (Vilnius Verbos)*, 1920s–1930s

dailininkų draugijos (Wileńskie Towarzystwo Niezależnych Artystów Sztuk Pięknych, 1931–1941) narė, tarpukariu daugiausia tapė šeimos narių, artimųjų portretus, natiurmortus, šventųjų paveikslus bažnyčioms¹² [2 il.]. Garsioje Vilniaus tapytojų šeimoje gimusi Balzukevičiūtė 1907–1910 m. tobulinosi Paryžiuje Olgos Boznańskos studijoje. Žinomiausi jos darbai (portretai, peizažai, interjerai, žanrinės kompozicijos) buvo sukurti iki Didžiojo karo [3 il.], tarpukariu Vilniuje dėstė dailę Antakalnyje išikūrusioje Joachimo Lelevelio gimnazijoje, tačiau visiškai iš aktyvios parodinės veikos nepasitraukė – kūrinius eksponavo 1924 m. Dailės ir amatų parodoje¹³. Iš Varšuvos kilusi tapytoja ir grafikė **Wanda Krasnodębska-Reicherowa** (1892–1982) 1910–1912 m. studijavo Krokuvoje, Miunchene, vėliau studijas tęsė Varšuvoje, o 1930–1939 m. Vilniuje – SBU Dailės fakultete Ludomiro Sleńdzińskio dirbtuvėje. Reicherowa taip pat tobulinosi Paryžiuje. Jos kūrybai būdingas tvirtas ir aiškus piešinys atsiskleidė Vilniaus ir Paryžiaus dokumentiniuose architektūros vaizduose [4 il.]. Dailininkė įsitraukė į Vilniaus dailininkų draugijos (Wileńskie Towarzystwo Artystów Plastyków, 1920–1941) veiklą, nors aktyviau ten nesireiškė, taip pat priklausė 1937 m.

¹² *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3: 1918–1944, p. 310; Rima Rutkauskienė, „Dailininkės Eugenijos Sienkiewicz-Przyalgowskos prisiminimai“, in: *Lietuvos dailės muziejaus metraštis*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2002, Nr. 5, p. 120–155.

¹³ *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 2: 1795–1918, sud. Jolanta Širkaitė, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012, p. 57.

3.
Liucija Balzukevičiūtė, *Bernardinų bažnyčios*
zakristija, XX a. I p., drobė, aliejus, 39,8 × 55, LNM

Liucija Balzukevičiūtė, *Sacristy of the Bernardine*
Church, early 20th cent.

4.
Wanda Krasnodębska-Reicherowa, *Vilniaus rotušė*,
1939, ofortas, 23,5 × 30,5, BUMK

Wanda Krasnodębska-Reicherowa, *Vilnius Town*
Hall, 1939

įkurtai Vilniaus grupei (Grupa Wileńska)¹⁴. Neretai profesoriene vadinta dailininkė buvo iš Sosnoweco kilusio garsaus anatomo antropologo prof. Michała Reicherio žmona, pastarasis 1920 m. atvyko į Vilnių ir vadovavo SBU Medicinos fakulteto Anatomijos katedrai, jo dėka Vilniuje atsirado išskirtinė tuo metu Antropologijos mokykla¹⁵. Varšuvoje gimė ir tapytoja **Ona Soltanaitė-Römerienė** (Anna Soltan-Romerowa) (1895–1974) ir architekto Jano Dąbrowskio žmona Halina Dąbrowska (1893–1975). Ona Soltanaitė-Römerienė su Vilniumi savo gyvenimą pradėjo sieti ištekėjusi už Antano Kazimiero Römerio. Nors nuolat gyveno ir kūrė Janapolio dvare, tačiau rezidavo Vilniuje ir Varšuvoje [5 il.]. 1929 m. ji lankėsi Paryžiuje ir artimai bendravo (kaip ir Balzukevičiūtė) su Olga Boznańska, buvo Varšuvos „Zachęta“ draugijos narė¹⁶. Römerienė itin aktyviai dalyvavo parodose visoje Europoje, rengė asmenines parodas, vieną tokių 1926 m. surengė ir Vilniuje. Kaip rašė dailėtyrininkė Jolanta Bernotaitytė:

Römerienės plastinė ir siužetinė kalba susiformavo gana anksti ir beveik nekito. Ji buvo realistinio braižo akvarelistė, tapė portretus, namų interjero ir buities vaizdus, peizažus, natiurmortus. Tik nedaugelis dailininkės darbų buvo kūryba savo malonumui – visą gyvenimo Janapolyje laiką Römerienės kūrybinius užmojus stipriai veikė jos situoktinis, kuris, nors ir turėjo kūrybinę gyslelę, pats netapė, bet labai aktyviai rūpinosi žmonos darbų reklamavimu, organizavo jos parodas, prižiūrėjo tapymo išlaidas.¹⁷

Iš Ukrainos kilusių menininkių **Kazimieros Adamskos-Rouba (Roubina)** (1896–1941) ir **Hannos Milewskos** (1899–1982) veikla ir kūryba

¹⁴ *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3: 1918–1944, p. 223; Irena Kołoszyńska, „O twórczości Wandy Krasnodębskiej-Reicherowej“, in: *Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie*, 1988, Nr. 38, p. 409–441.

¹⁵ M. Reicherio atlikti Vilniaus ir Trakų karaimų tyrimai padėjo apsaugoti šias karaimų bendruomenes nuo Hitlerio Antrojo pasaulinio karo metų agresijos. Nuo 1931 iki 1933 m. Medicinos fakulteto anatomi išsaugojo ir rekonstravo Barbaros Radvilaitės, Elžbietos Habsburgaitės ir Aleksandro Jogailaičio palaikus. M. Reicheris buvo gabus organizatorius – jo pastangomis iki 1934 m. buvo pastatytas naujasis anatomikumas; žr. Aistis Žalnora, Vitalija Miežutavičiūtė, „Michalas Reicheris ir anatomija Vilniuje 1919–1939“, in: *Medicinos teorija ir praktika*, t. 17, Nr. 1, 2011, p. 131–138.

¹⁶ *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3: 1918–1944, p. 329; Jolanta Širkaitė, *Dailininkai Römeriai / The Artists of the Römer Family*, vertė Mantas Adomėnas, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006.

¹⁷ Jolanta Bernotaitytė, „Istorinių želdynų liudijimai Onos Römerienės akvarelėse“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2018, t. 88–89: *Sodai: tradicijos, įvaizdžiai, simboliai Lietuvos kultūroje*, sud. Rūta Janonienė, p. 129.

5.

Ona Soltanaitė-Römerienė, *Basokų aikštė ir Visų Šventųjų bažnyčia Vilniuje*, XX pr., aliejus, drobė, 67 × 85, LNM

Ona Soltanaitė-Römerienė, *Basokų Square and the Catholic Church of All Saints in Vilnius*, early 20th cent.

Vilniuje tapo išskirtiniu, deja, Kazimieros atveju ir paskutiniu, etapu jų gyvenime. Čia sukurti darbai atskleidė ypatingą dailininkų santykį su miestu, jų kūryba įgavo savitų bruožų. Tapytoja, grafikė, iliustruotoja ir pedagogė Kazimiera Adamska-Rouba, vilniečio tapytojo Michalo Roubos žmona, dailės pradėjo mokytis Kijeve Nikolajaus Muraškos piešimo mokykloje, studijavo Kijevo universitete. Susipažinusi su Michalu Rouba 1920 m. persikėlė gyventi į Vilnių ir pradėjo studijuoti tapybą SBU, vėliau 1923–1924 m. tobulinosi Paryžiuje [6 il.]. Adamska-Rouba priklausė Vilniaus dailininkų draugijai, dalyvavo beveik visose jos parodose, dėstė piešimą mokykloje (Halimos Nałęcz pirmoji mokytoja), skelbė straipsnius spaudoje (slap. *ergo*), pasižymėjo kaip puiki tapybos darbų restauratorė¹⁸.

18 *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3: 1918–1944, p. 42.

6.

Kazimiera Adamska-Rouba (Roubina), triptikas
Šeima: tēvas, motīna, sūnus, priēš 1941, drobē,
 aliejus, 39 × 31; 39 × 30, 39 × 30, LNDM

Kazimiera Adamska-Rouba (Roubina), triptych
Family: Father, Mother, Son, before 1941

7.
Hanna Milewska, *Grybavimas*,
1933, spalvotas medžio raižinys,
28 × 21,6, BUMK

Hanna Milewska, *Mushroom
Foraging*, 1933

8.
Hanna Milewska, *Prie stalių
po skėčiu*, 1934, spalvotas medžio
raižinys, 24 × 17,3, BUMK

Hanna Milewska, *At the Table
with Umbrella*, 1934

Tapytojos ir grafikės **Hannos Milewskos** veikla kone išimtinai yra siejama su jaunesne ir jauniausia Vilniaus dailininkų karta [7, 8 il.]. Ji iki 1918 m. gyveno ir mokėsi Kijeve, vėliau lankė Varšuvos dekoratyvinės dailės ir tapybos mokyklos kursus, o 1929–1935 m. studijavo SBU Dailės fakultete Ludomiro Sleńdzińskiego dirbtuvėse. 1936 m. įgijo diplomą ir tais pačiais metais įkūrė Vilniaus dailininkų darbo kooperatyvą (Spółdzielnia Pracy Artystów Wileńskich – SPAW). Barbaros Kosteckos teigimu, 1936 m. Hanna Milewska būdama Varšuvoje, pasikonsultavusi su tapytoja Halina Urbanowiczowa, įregistravo dailės kooperatyvą¹⁹. Pagal tuo metu galiojusią teisę kooperatyvui įkurti nereikėjo jokių didesnių išlaidų ar kitų resursų – reikėjo sumokėti nedidelę pradinę įmoką, kooperatyvas turėjo vienyti bent 10 asmenų, tokia organizacija buvo atleidžiama nuo mokesčių trejus metus. Vilniaus dailininkų darbo kooperatyvas skyrėsi nuo kitų Vilniaus dailės organizacijų savo sudėtimi. Čia (bene pirmą kartą Vilniaus dailės draugijų istorijoje) organizacijos branduolį sudarė dailininkės moterys – išskyrus Hanną – visos jaunesnės kartos, SBU absolventės. Kooperatyvo pirmininke tapo Hanna Milewska, sekretore – Romana Gintylo, išdininke – Aldona Nebelska-Romanowicz, tikrosiomis narėmis: Halina Urbanowiczowa, Julia Kowalska, Leokadia Januszkiewicz, Barbara Houwalt, Olga Żukowska, Placyda Siedlecka-Bukowska, Janina Goleczyńska, Irena Koloszynska [9 il.]. Nors įvairiuose šaltiniuose yra minimi ir kiti kooperatyvo nariai, kurie bendradarbiavo su dailininkėmis – Ildefonsas Houwaltas, Kozma Czurylo, Michalas Siewrukas, Walenty Romanowiczius, Leonas Kosmulskis, tačiau dokumentuose jie nebuvo pristatomi kaip pagrindiniai kooperatyvo dalyviai²⁰. Palyginimui galime prisiminti, kad Vilniaus dailininkų draugijoje moterys sudarė vos trečdalį visų narių ir draugijos valdyboje nedalyvavo. Vilniaus nepriklausomųjų dailininkų draugijos sekretore 1933 m. buvo išrinkta Eugenia Sienkiewicz-Przyalgowska. Tad 1936 m. Vilniaus dailininkų darbo kooperatyvo įkūrimas žymėjo ir tam tikrą lūžį Vilniaus visuomenėje – dailininkės deklaravo būtinybę būti labiau matomos ir girdimos, reiškė teisę į savarankišką veiklą. Apie Vilniaus dailininkų darbo kooperatyvą žinome nedaug, įprastai istoriografijoje jo veikla siejama su dailės dirbinių (įvairių

¹⁹ *Między Medyną a Wilnem: Barbara i Ildefons Houwaltowie*, oprac. Wojciech Szafranski, Białystok: Galeria im. Sleńdzińskich, 2009, p. 35.

²⁰ Statut Spółdzielni Pracy Artystów Wileńskich, 1938, p. 46–65. in: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, f. 14, b. 7048.

9.

Vilniaus dailininkų darbo kooperatyvo dirbtuvėje, iš kairės Placyda Siedlecka-Bukowska, iš dešinės Barbara Houwalt, in: *Między Medyną a Wilnem*, p. 33

In the workshop of the Vilnius Artist Workers Cooperative; Placyda Siedlecka-Bukowska (left), Barbara Houwalt (right)

suvenyrų) gamyba, plakatų kūrimu, parduotuvių virtinų projektavimu. Iš tiesų tai buvo tik pirmaisiais metais, vėliau kooperatyvo moterys užsiėmė aktyvia edukacine veikla – pavyzdžiui, Aldona Nebelska-Romanowicz rengė braižybos ir architektūros paskaitas, Romana Gintylo mokė dailės istorijos, be to, kooperatyvo patalpose buvo mokoma piešimo ir tapybos. Menininkės gaudavo nemažai užsakymų iš atokesnių miestelių. Dauguma kooperatyvo narių priklausė ir 1937 m. įkurtai Vilniaus grupei. Pirmiausia kooperatyvas įsikūrė prie Lukiškių aikštės, 1937 m. persikėlė į Uosto g. 4–8 (dab. Pamėnkalnio g.), 1938 m. – į Ožėškienės aikštę 11 b (dab. V. Kudirkos aikštė). 1939 m. Ožėškienės aikštės patalpose surengta kooperatyvo mokinių paroda sulaukė didelio pasisekimo, tai, matyt, tapo dar viena paskata plėtoti kooperatyvo veiklą. Tai rodo 1939 m. liepos 12 d. Hannos Milewskos pateiktas prašymas Lenkijos Respublikos tikybių ir viešojo švietimo ministerijai (Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP))

Algė Andriulytė —

Moterys dailininkės tarpukario Vilniuje

įkurti „Licencijuotus piešimo ir tapybos kursus“, jų vadovu buvo numatytas Leonas Kosmulskis²¹. Tokiam sumanymui pritarė ir Vilniaus vaivadijos Dailės skyriaus viršininkas Witoldas Kieszkowskis. Tačiau kol vyko susirašinėjimas su Varšuva, prasidėjo Antrasis pasaulinis karas ir įgyvendinti šio sumanymo nepavyko. Paraiškoje buvo numatyta solidi dailės mokymo programa, parengtas kursų Statutas, surinkti dėstytojai – daugiausia kooperatyvo nariai, kitaip tariant, jaunesnioji SBU Dailės fakulteto karta.

Kyla klausimas, ar Vilniaus dailininkų darbo kooperatyvą būtų galima laikyti moterų dailininkų organizacijos atitikmeniu. Pati organizacija tokių tikslų (atstovauti tik moterų dailei) nekėlė, jos įstatai rėmėsi standartizuotu darbo kooperatyvų reglamentu. Tačiau faktinį organizacijos branduolį sudarė moterys dailininkės, kurios vadovaujant Hannai Milewskai sugebėjo sumaniai organizuoti veiklą, pasinaudoti darbo kooperatyvams teikiama valstybės parama ir vystyti savo meninius sumanymus. Kaip prisiminė Barbara Houwalt: „turėjome daug šansų ir ėjome savo keliu, ir finansiškai laikėmės labai gerai, jeigu tik nebūtų kilęs karas“²².

Viena ryškiausių savo kartos atstovių buvo Vilniuje dirbusi skulptorė ir tapytoja **Leona Szczepanowicz** (1887–1939)²³. Ji gimė Gardino gubernijoje, Pružanuose. Šeimai persikėlus gyventi į Vilnių ir mirus tėvui, šešiolikmetė Leona jau dirbo Wacławo Makowskio knygyne Šv. Jono gatvėje. 1906 m., būdama devyniolikos, ištekėjo už Czesławo Szczepanowicza; kurį laiką jaunavedžiai gyveno Minsko apskrityje, Dunilove, vėliau sugrįžo į Vilnių. Kaip rašo I. Mažeikienė, tyrinėjusi Szczepanowicz kūrybą:

antrajame XX a. dešimtmetyje būsimoji dailininkė pasirinko gana įprastą kelią šiuolaikiškai, iš inteligentų šeimos kilusiai naujų laikų moteriai, mėginusiai įsitvirtinti gyvenime vadinamajai *kobieta nowoczesna*. Studijos inžinieriaus Adriano Baranieckio vardo moterų kursuose tapo pirmąja pakopa siekiant savo pašaukimo.²⁴

1913–1914 m. Szczepanowicz mokėsi dailės skyriuje prie Aukštųjų moterų kursų (Wyższe Kursy dla kobiet im. Adriana Baranieckiego,

21 Archiwum Akt Nowych w Warszawie, f. 14, b. 7048.

22 *Między Medyną a Wilnem: Barbara i Ildefons Houwaltowie*, p. 42–43.

23 LCVA, f. 175, ap. 9.XI.13, b. 41, l. 78.

24 Ilona Mažeikienė, „Keli štrichai vilnietės skulptorės portretui. Leona Szczepanowicz (1887–1939)“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2013, t. 68: *Moteriškoji tapatybė ir dailė*, sud. Ramutė Rachlevičiūtė, p. 55–60.

10.

Leona Szczepanowicz, *Sapnas*, 1928, medis,
131 × 48,5, LNM

Leona Szczepanowicz, *Dream*, 1928

1868–1924), lankytojų pramintuose Baranneum, kurie veikė Krokuvos amatų ir technikos muziejaus patalpose. Kursuose Szczepanowicz mokėsi pas garsią pedagogę, Jeano-Paulo Laurenso auklėtinę l'École Nationale des Beaux Arts Paryžiuje bei tapytojo Antonio Ostrowskio dukrą Anną Gramatyką-Ostrowską (1884–1958). Tuo metu ji dėstė piešimo pagrindus, o tapybos mokė profesorius Wincenty Wodzinowski (1886–1940). Šis menininkas savo auklėtiniams diegė tautinių folklorinių motyvų bei alegorijų pomėgi, skatino natūros studijas²⁵.

1915–1917 m. Szczepanowicz studijavo Maskvos tapybos, skulptūros ir architektūros mokyloje, vėliau privačiose skulptūros studijose pas Ana Golubkiną ir Sergejų Konenkovą – išskirtinius Rusijos „sidabro amžiaus epochos“ skulptorius. Mokytoja A. Golubkina buvo pirmoji Rusijos skulptorė, pelnusi Paryžiaus salono apdovanojimą, 1897–1900 m. Paryžiuje ji dirbo Rodeno asistente, kūrė impresionistines skulptūras. Szczepanowicz, studijuodama pas Golubkiną ir Konenkovą, ypač susidomėjo medžio skulptūromis. Baigusi studijas ji išvyko iš Rusijos ir apsigyveno Vilniuje, dirbo asistente SBU Dailės fakulteto keramikos dirbtuvėse²⁶. O 1923–1924 mokslo metais įrašyta kaip instruktorė vienerius metus Zbigniewo Pronaszko vestose trečiose dekoratyvinės tapybos dirbtuvėse²⁷, Pilies g. 11. Tada ji buvo ir vienintelė moteris tarp fakulteto personalo. Maždaug tuo pat metu dailininkė buvo laisvąja Dailės fakulteto klausytoja.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ LCVA, f. 175, ap. 9.XI.13, b. 41, l. 78.

²⁷ „Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1923/1924“, in: *Universitas Vilnensis Batoreana*, Wilno: Józef Zawadzki, 1923, p. 34.

11.
Leona Szczepanowicz, *Mamuna*, iki 1927, medis,
h – 65, LNM

Leona Szczepanowicz, *Mamuna*, before 1927

12.
Leona Szczepanowicz, *Mergaitės galva*, apie 1930,
medis, h – 65, LNM

Leona Szczepanowicz, *Girl's Head*, ca. 1930

13.
Leona Szczepanowicz, *Moters galva*, apie 1930, medis,
h – 65, LNM

Leona Szczepanowicz, *Woman's Head*, ca. 1930

Apie 1925 m. skulptorė pasitraukė iš SBU ir dirbo mokytoja Vilniaus Adomo Mickevičiaus gimnazijoje. Buvo Vilniaus dailininkų draugijos narė, 1926 m. pirmą kartą viešai eksponavo savo darbus draugijos parodoje Vilniuje, iki 1930 m. nuolat dalyvavo draugijos parodose Vilniuje ir Varšuvoje. Szczepanowicz vienintelė iš vilnietiškos aplinkos 1930 m. dalyvavo Pirmojoje Lenkijos dailininkų parodoje Bydgoščiūje, kur rodė 6 medžio skulptūras. Parodą organizavo 1917 m. Lvove įkurta Lenkijos dailininkų sąjunga (Związek Artystek Polskich), draugija tokias grupines moterų meno parodas rengė kone kasmet (daugiausia Lvove). Tais pačiais 1930-aisiais Leona paskutinį kartą dalyvavo Vilniaus dailininkų draugijos parodose Vilniuje ir Varšuvoje, nuo to laiko nepalaikė ryšių su jokia draugija. 1932 m. surengė pirmą asmeninę parodą Bernardinų sode Vilniuje, kurioje eksponavo 55 darbus – skulptūras, aliejinę tapybą ir akvareles, o 1936 m. parodė net 90 darbų, taip pat ir savo kurtas fotografijas iš Maskvos periodo²⁸. Po dailininkės mirties 1939 m. Vilniaus dailininkų draugijos rūpesčiu buvo surengta Szczepanowicz paroda, ji tapo paskutinė ir pačios draugijos organizuota paroda²⁹. Joje buvo eksponuotas bemaž visas menininkės kūrybinis palikimas – 90 skulptūrų ir 70 tapybos kūrinių³⁰ [10–15 il.].

To meto kritikai kalbėdami apie Szczepanowicz kūrybą akcentavo jos romantinę natūrą, įprastoms estetinėms normoms nepaklūstančius darbus ir polinkį į ekspresiją, arba „sunkiai į vienus estetinius rėmus telpančius kūrinius“³¹, negailėta ir kritikos. „Beveik visose [skulptūrose] tema užgožia formą. Literatūra prislegia ir nužudo skulptūrą“, – rašė *Słowo* recenzentė *ergo* (Kazimiera Adamska-Rauba)³². Iki šiol buvo sudėtinga kalbėti apie Szczepanowicz kūrybą, nes buvo žinomi tik keletas išlikusių jos darbų iš Varšuvos nacionalinio muziejaus. Straipsnio autorei susipažinus su Lietuvos nacionalinio muziejaus fondais, paaiškėjo, kad čia yra saugoma net

28 *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3: 1918–1944, p. 371; Ilona Mažeikienė, „Keli štrichai vilnietės skulptorės portretui. Leona Szczepanowicz (1887–1939)“; LCVA, f. 175, ap. 9.XI.13, b. 41, l. 78.

29 Dariusz Konstantynów, „Polskie stowarzyszenia artystyczne w Wilnie lat 30. XX wieku“, in: *Biuletyn Historii Sztuki*, 2018, Nr. 4, p. 827–858

30 *Wystawa zbiorowa rzeźby, Leona Szczepanowicz*: Katalog, Wilno, Ogród Bernardyński, Pawiljon poczt-telegr., 1932.

31 Dariusz Konstantynów, *Wileńskie Towarzystwo Artystów Plastyków 1920–1939*, p. 201–204.

32 *Polskie życie artystyczne w latach 1915–1939*, Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, red. Aleksandr Wojciechowski, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolinskih, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1974, p. 278.

14.
Leona Szczepanowicz,
Madona su kūdikiu, 1933,
medis, 33,5 × 22,4, LNM

Leona Szczepanowicz,
Madonna with Baby, 1933

15.
Leona Szczepanowicz,
Demonas, apie 1932, medis,
47,5 × 30,5, LNM

Leona Szczepanowicz,
Daemon, ca. 1932

16.

Zofia Wendorff-Serafinowicz,
Autoportretas su palete, 1935, aliejus,
drobė, 45 × 30, Varmijos ir Mazūrijos
muziejus

Zofia Wendorff-Serafinowicz, *Self-
Portrait with a Palette*, 1935

17 Leonos Szczepanowicz kūrinį – skulptūrų ir tapybos darbų, tai atveria kelią naujiems šios primirštos skulptorės kūrybos tyrinėjimams ateityje.

Vyriausioji dailininkų karta mieliau rinkosi vadinamajai Vilniaus meno mokyklai atstovaujančią, L. Sleńdzińskio vadovaujamą Vilniaus dailininkų draugiją, nors ryškesnio vaidmens ten ne vaidino (išmintis Kazimieros Adamskos-Roubos aktyvi veikla), dalis jų nepriklausė jokiai draugijai. Tik Hanna Milewska savo veiklą siejo išskirtinai su jaunąja dailininkų karta – priklausė Vilniaus grupei, įkūrė ir vadovavo Vilniaus dailininkų darbo kooperatyvui.

*Vyresniosios kartos*³³ dailininkės dar aktyviau dalyvavo SBU Dailės fakulteto gyvenime, ne viena jų pelnė įvairius apdovanojimus. Antai realistine maniera kūrė Zofia Wendorff-Serafinowicz (1905–1989) 1932 m.

33 Dailininkės, gimusios 1900–1910 metais: Irena Pikiel-Samorewiczowa (1900–1991), Irena Karpińska (1901–1985), Joanna Karpińska (1902–1999), Roza (Rachel) Suckever-Ušajeva (1904–1943/44), Zofia Wendorff-Serafinowicz (1905–1989), Janina Oświecimiska-Gołubiewowa (1906–1996), Placyda Siedlecka-Bukowska (1907–1974), Olga Żukowska (1907–1957), Władysława Rogińska (1908–1992), Šeina Efron (Szejna Efron, Efronówna, Szejna) (1909–1983), Aldona Nebelska-Romanowicz (1909–2009), Aniela Rewieńska (1909–1989), Leokadia Januszkiewicz (1909–?).

įgijo tapytojos diplomą su pagyrimu, buvo Vilniaus dailininkų draugijos narė [16 il.]. 1935 m. jos sukurtas *Autoportretas su palete* yra vienas iš ne-gausių savirepresentacijos pavyzdžių vilnietiškoje moterų dailėje. Iki karo Wendorff-Serafinowicz dirbo Vilniaus ir Naugarduko amatininkystės instituto mokyklose, po karo Gdanske dirbo profesinėse mokyklose. 1957 m. Žarnovece įstojo į benediktinių vienuolyną, kur šalia kūrė darbus religine tema ir užsiėmė meno kūrinių restauravimu ir konservavimu³⁴.

Vilnietė **Šeina Efron** (1909–1983) laisvosios klausytojos teisėmis mokėsi SBU pas Aleksanderį Szturmaną ir Jerzį Hoppeną, dalyvavo žydų literatų ir dailininkų grupės „Jung Vilne“ veikloje, jos tapybos darbuose vyravo peizažai, atlikti subtilia postimpresionistine maniera, o grafikoje ryški socialinė tematika [17, 18 il.]. Menininkė **Roza (Rachel) Suckewer-Uszajewa** (1904–1943/44) gimė Smurgainyse (Baltarusija), į Vilnių atvyko 1922 m. ir 1925 m. kaip laisvoji klausytoja pradėjo studijuoti SBU Dailės fakultete. Tačiau po trejų metų dėl sunkios materialinės padėties turėjo išvykti uždarbiauti į Niujorką. 1929 m. grįžusi į Vilnių iš karto išitraukė į žydų menininkų grupės „Jung Vilne“ veiklą ir jau kitais metais eksponavo kūrinius nuolatinėje dailės parodoje Vilniaus Syrikino žydų bibliotekoje ir kitur. 1930–1933 m. tęsė studijas SBU pas L. Sleńdzińskį ir aktyviai dalyvavo parodose, 1938 m. surengė individualią parodą Vilniuje³⁵.

Seserys **Irena Karpińska** (1901–1985) ir **Joanna Karpińska** (1902–1999) gimė Palenkėje. Abi mokėsi Poznanėje, Valstybinėje taikomojo meno mokykloje, Irena – 1925–1928 m., o Joana – 1924–1929 m., abi vėliau tęsė mokslus SBU Dailės fakultete L. Sleńdzińskio dirbtuvėje (Irena 1928–1933, Joana 1929–1934). Seserys Karpińskos, pasimokiusios Vilniuje (diplomus įgijo jau po karo 1958 m. Torunėje Mikalojaus Koperniko universiteto Dailės fakultete), netrukus išvyko į gimtuosius kraštus. Joanos Karpińskos tarpukario laikotarpio grafikoje ryškūs liaudies meno motyvai, religinės tematikos darbuose ryškus „sudabartinimo efektas“ – Kristaus gyvenimo scenos perkeliamos į modernią, šiuolaikinę aplinką (pvz., *Kristus prie šulinio*) [19 il.].

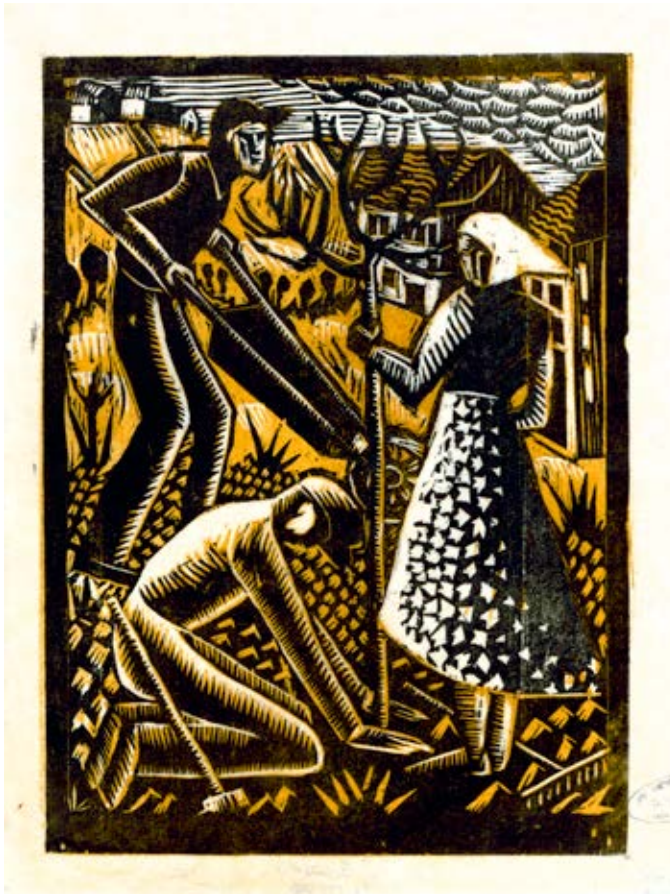
Bene žymiausia iš antrosios kartos Vilniuje kūrusių menininkų – grafikė, tapytoja, pedagogė Krystyna Wróblewska (1904–1994), kuri gimė

34 *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3: 1918–1944, p. 437

35 *Katalog wystawy obrazów Racheli Suckewerówny*, Wilno, 1938; *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3: 1918–1944, p. 369; *Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje / Vilniaus meno mokykla ir jos tradicijos*, p. 378.

17.
 Šeina Efron, *Kaimo keliukas*, 1933,
 popierius, spalvotas
 lino raižinys,
 14,7 × 20,3, BUMK
 Šeina Efron, *Rural Road*, 1933

18.
 Šeina Efron, *Medžių sodinimas*, 1934,
 popierius, spalvotas
 medžio raižinys,
 19,3 × 14, BUMK
 Šeina Efron, *Tree Planting*, 1934

Varšuvoje³⁶. Ji buvo SBU teisės mokslų profesoriaus Bronisława Wróblewskio žmona. Krystyna 1931–1936 m. studijavo Dailės fakultete tapybą pas L. Sleńdzińskį, ir grafiką pas J. Hoppeną [20 il.]. Aktyviai dalyvavo steigiant Vilniaus dailininkų darbo kooperatyvą ir Vilniaus grupę. Nuo 1938 m. tobulinosi Paryžiuje Académie de la Grande Chaumière (Didžiosios lūšnos akademijoje). Grįžusi į Vilnių dirbo dailininke Sveikatos mokykloje ir restauratore Miesto muziejuje, o nuo 1945 m. apsigyveno Krokuvoje, kur toliau plėtojo savo kūrybinę veiklą. Wróblewskos karo metais nutapytas *Dvasiš- kio portretas* (1943) išsiskiria įtaigiu vidiniu dramatismu: įtampos kupinas dvasiško veidas ir neramios knyga liečiančios rankos tampa akivaizdžiomis nuorodomis į išgyvenamus karo baisumus [21 il.].

Ferdynando Ruszczyco mokinė tapytoja **Janina Oświecimska-Gołubiewowa** (1906–1996) gimė Ašmenoje. SBU Dailės fakultete studijavo 1926–1932 m., buvo išrinkta universiteto Šv. Luko cecho pirmininke, tapė impresionistine maniera. Šv. Luko cechui priklausė ir **Placyda Sie- dlecka-Bukowska** (1907–1974) iš Balstogės, žymaus architekto Stanisława Bukowskio žmona (1937)³⁷. Bukowska 1928–1935 m. studijavo pas L. Sleńdzińskį, sukūrė diplominį darbą *Turguje*, po studijų išitraukė į Vilniaus dailininkų darbo kooperatyvą, Vilniaus grupę³⁸.

Vilniaus dailininkų darbo kooperatyvo ir Vilniaus grupės narės SBU Dailės fakulteto absolventės **Olga Żukowska** (1907–1957), **Leoka- dia Januszkiewicz** (1909–?), **Aldona Nebelska-Romanowicz** (1909–2009) savo kūryboje tarsi atsiribojo nuo „didžiųjų“ temų ir ėmėsi gvildinti kasdienio gyvenimo ir jo grožio problemas [22–24 il.]. Vaizdavo žmones kasdienėje aplinkoje, gyvenimo fragmentai, užfiksuoti jų kūriniuose, tapo svarbia ikonografinė šio laikotarpio medžiaga, itin vertinga socialinio meno kontekste. Dailininkės ėmėsi kurti labai asmenišką žmogaus bei miesto, krašto biografinį naratyvą. Jų darbams būdinga nuolatinė įtampa tarp konservatyvumo ir maištingos liberalumo dvasios.

Pirmąją ir antrąją kartą vienijo tai, kad dauguma menininkų į Vilnių atvyko iš kitų miestų, nors tikrųjų vilniečių dailininkų skaičius taip

³⁶ Małgorzata Kozłowska, *op. cit.*; *Lietuvos dailininkų žodymas*, t. 3: 1918–1944, p. 439–440.

³⁷ Sebastian Wicher, *Życie architektury: życie i twórczość Stanisława Bukowskiego (1904–1979)*, Białystok: Stowarzyszenie Architektów Polskich Oddział w Białymstoku, Studio Wydawnicze UNIKAT, 2009.

³⁸ Izabela Suchocka, *Placyda Bukowska: 1907–1974: w stulecie urodzin*, Białystok: Galeria im. Sleńdzińskich, 2017.

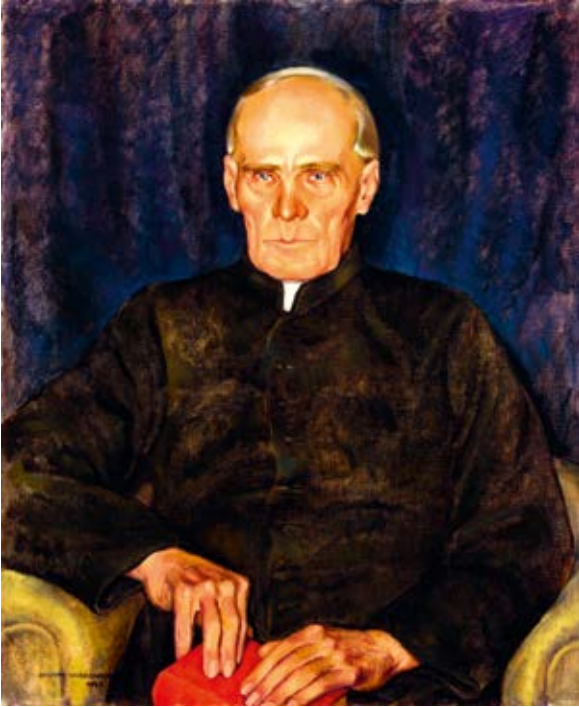
19.
Joana Karpińska, *Kristus
prie šulinio*, 1930,
popierius, lino raižinys,
21,5 × 15,8, BUMK

Joana Karpińska, *Christ
at the Well*, 1930

20.
Krystyna Wróblewska,
Obuolių skynimas, 1935,
popierius, medžio raižinys,
16,5 × 11,5, LNM

Krystyna Wróblewska,
Picking Apples, 1935

21.
 Krystyna Wróblewska,
Dvasišio portretas, 1943,
 drobė, aliejus, 74,5 × 62, LNM

Krystyna Wróblewska, *Portrait of an Unknown Man*, 1943

22.
 Olga Žukowska,
Kompozicija, 1936–1937,
 drobė, aliejus, 55 × 45,
 VDAM

Olga Žukowska,
Composition, 1936–1937

pat šiek tiek augo (tai Leokadia Januszkiewicz, Natalia Sakówna-Bołoz, Šeina Efron, Zofia Wendorff-Serafinowicz). Priešingai nei vyriausioji karta, kone absoliuti antrosios kartos dailininkų dauguma pagrindinį dailės išsilavinimą įgijo Vilniaus SBU Dailės fakultete. Kai kurias jų, pavyzdžiui, seseris Karpinskas, su Vilniumi siejo tik studijos – atvykusios iš Palenkės regiono, neilgai trukusios po studijų ten ir grįžo. Vos kelios dailininkės (Zofia Wendorff-Serafinowicz, Janina Oświecimska-Gołubiewowa) priklausė tradicinei Vilniaus dailininkų draugijai, kitos aktyviai dalyvavo 4 deš. įsikūrusiose organizacijose, pavyzdžiui, Vilniaus dailininkų darbo kooperatyve, Vilniaus grupėje.

Galima teigti, kad antrosios kartos dailininkų darbuose išaugo susidomėjimas miesto nerepresentacinėmis erdvėmis, aktualesni tapo miestiečių socialinio gyvenimo aspektai, priemiesčių gyvenimo kasdienybė, imta gausiau vaizduoti modernaus Vilniaus atributus, konstravusius šiuolaikiam, dinamiškam miestui būdingą tapatybę.

Dailininkės, gimusios 1911–1920 m., reprezentavo tarpukario Vilniaus *jaunąją kartą*³⁹, veržliai siekusių naujovių: studijuodamos SBU tapatinosi su modernėjančiu miestu ir to meto šiuolaikine kultūra – drąsiai eksperimentavo, o kartu nevengė atskleisti savo asmeninio požiūrio ar subtiliai niuansuotos jausenos. Antai **Julios Kowalskos** (1911–1985), gimusios Nesvyžiuje ir atvykusios į Vilnių studijuoti, sukurtas grafikos darbas *Apleistas lizdas* (1936) [25 il.], vaizduojantis seno dvaro griuvėsius, tapo vienu populiariausiu (ir perkamiausiu) vaizdu dienraščio *Słowo* skelbtose grafikos darbų užsakymo akcijose⁴⁰. Romantinius griuvėsius [26 il.] mėgo vaizduoti ir **Romana Gintylė (Gintylówna)** (1911–1988), studijavusi Bronislawo Jamontto klasėje tapybą. Ji dirbo architekto Jano Borowskio studijoje, projektavo baldų ir interjerų įrangą, 1938–1941 m. dėstė dailę Vilniaus Žygimanto Augusto gimnazijoje ir licėjuje⁴¹.

Beveik nieko nežinome apie vilnietę **Nataliją Sakówną-Bołoz** (1910–1989), kuri 1932–1938 m. studijavo SBU Dailės fakultete kaip

39 Dailininkės, gimusios 1911–1920 m.: Hadassa Gurewicz-Grodzka (1911–1943), Julia Kowalska (1911–1985), Rachele Mariampolska Elchanani (1911–1939/1945), Barbara Houwalt (1911–2005), Romana Gintylė (Gintylówna) (1911–1988), Maria Sadowska (1911–1959), Izabela Borowska (1912–2007), Fania Lev-Frydman (Fani Lewówna) (1912–1941), Halina Łepkowska-Giecwicz (1912–1941), Idalia Klimaszewska (1912–?), Anastazja Kortt (Korttówna) (1914–?), Halima Krywicz-Nowohońska (Nałęcz) (1914–2008), Sofija Urbonavičiūtė-Subačiuvienė (1915–1980).

40 Kulpińska Katarzyna, *op. cit.*, p. 108.

41 *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3: 1918–1944, p. 135.

23.
Leokadia Januskiewicz,
Bernardinų gatvė Vilniuje,
1934, BUMK

Leokadia Januskiewicz,
Bernardinų Street in Vilnius,
1934

24.
Aldona Nebelska-Romanowicz,
Kortuotojai, 1934, popierius,
medžio raižinys, 16 × 14,8,
LNDM

Aldona Nebelska-Romanowicz,
Card Players, 1934

laisva klausytoja [27 il.], ir **Idalią Klimaszewską** (1912–?). Pastarosios modernistinių formų grafikos darbas *Peizažas* (1936–1937) saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje. Kūrinys išsiskiria akivaizdžiu polinkiu į apibendrintų formų ekspresiją, jame atpažįstamas simbolinis vaizdas [28 il.].

Daugpilyje gimusi tapytoja ir grafikė **Halina Łepkowska-Giecwicz** (1912–1998) 1931–1936 m. studijavo SBU Dailės fakultete pas Aleksanderį Szturmaną, kūrė ir grafikos darbus, kuriuose stilius įvairavo nuo romantinio-literatūrinio turinio, kaip medžio ražinys *Jūreivis* [29 il.], ir formos iki griežtų modernistinių eksperimentų. Vėliau Halina mokytojavo Vilniaus mokyklose, dalyvavo Vilniaus dailininkų parodose. 1939–1940 m. mokėsi Vilniaus dailės akademijoje, nuo 1947 m. persikėlė į Vroclavą, dirbo muziejuose, dalyvavo Šlionsko vaivadijos ir Lenkijos parodose.

Tapytojos ir grafikės **Izabelos Borowskos** (1912 – po 2006) darbuose juntama gana stipri mokytojo Ludomiro Sleńdzińskiego įtaka, kuris skatino domėtis klasikiniiais motyvais [30 il.]. Studijuodama SBU Dailės fakultete Borowska daugiausia kūrė sintetizuotų formų portretus ir natiurmortus, po karo gyvendama Kelcuose (Lenkija) užsiėmė sienų tapyba, projektavo bažnyčių interjerus.

Tapytoja ir grafikė **Anastazja Kortt** (1914–?) 1935 m. atvyko studijuoti į SBU Dailės fakultetą iš Balstogės. 1939 m. įgijo mokytojos diplomą, o karo metais studijavo Miuncheno dailės akademijoje piešimą, grafiką ir tapybą. Vokietijoje dalyvavo grupinėse ir privačiose parodose. Nuo 1980 m. apsigyveno Londone ir toliau priklausė vokiečių menininkų sąjungai⁴². Būdamą Vilniuje oforto technika sukūrė nemažai Vilniaus ir jo apylinkių architektūros vaizdų, kuriuose jaučiama J. Hoppeno įtaka. Jos medžio ražiniuose užfiksuoti kasdienybės motyvai presmelkti subtilia melancholija [31 il.], o akvarelės technika sukurti vilnietiški peizažai – Užupio, Botanikos sodo vaizdai – pamažu artėjo prie abstrakčios spalvų vizijos (darbai saugomi Torunės Mikalojaus Koperniko universiteto bibliotekoje) [32 il.].

Antrąją ir trečiąją dailininkų kartas, aktyviausias SBU Dailės fakulteto studentes bei absolventes, traukė ne tiek reprezentacinė dailė, žymių žmonių arba svarbių įvykių, vietovių įamžinimas, bet egzistencinės, vidinės, bendražmogiškos temos. Daugumos jų meninis braižas tarpukario

⁴² *Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje / Vilniaus meno mokykla ir jos tradicijos*, p. 365.

25.
Julia Kowalska, *Apleistas lizdas*, 1936, popierius,
ofortas, 19,5 × 25,5, LNDM

Julia Kowalska, *Abandoned Nest*, 1936

26.
Romana Gintyllo, *Trakų salos pilis*, 1939, popierius,
ofortas, 21,5 × 30, LNM

Romana Gintyllo, *Trakai Castle*, 1939

Vilniuje tik pradėjo formuotis ir nespėjo iki galo atsiskleisti – kūrybinė branda buvo pasiekta jau po Antrojo pasaulinio karo ir dažnu atveju jau ne Vilniuje. Po karo su Vilniumi savo gyvenimą susiejo grafikė, tapytoja ir fotografė **Sofija Urbonavičiūtė-Subačiuvienė** (1915–1980). Ji čia gyveno nuo 1918 m. (gimė Maskvoje), mokėsi Vytauto Didžiojo gimnazijoje, o 1933–1938 m. studijavo SBU Dailės fakultete, kur mokėsi ne tik tapybos, grafikos, bet ir fotografijos. Dailėtyrininkė Ieva Burbaitė apie menininkės susidomėjimą fotografija rašė:

lankydamą užsiėmimus Stepono Batoro universiteto dėstytojo, garsaus Vilniaus fotografo Jano Bulhako (1876–1950) studijoje, būsimoji dailininkė susidomėjo fotografijos teikiamomis galimybėmis ir pradėjo fotografuoti. <...> Kaip fotografė Sofiją Urbonavičiūtę-Subačiuvienę labiausiai išgarsino jau po jos mirties atrasti Antrojo pasaulinio karo metais sugriauto Vilniaus vaizdai, užfiksuoti 1944 metais Kultūros paminklų apsaugos įstaigos užsakymu.⁴³

Dailininkė, gavusi Vilniaus lietuvių Šv. Kazimiero stipendiją, 1938–1939 m. studijavo Paryžiuje Aukštosios valstybinės dekoratyvinės ir taikomosios dailės mokyklos Taikomojo meno skyriuje (Conservatoire Nationale des Arts et Metiers), lankė Paulo Colino reklamos, plakato ir multiplikacinių filmų piešimo kursus, Krokuvos dailės akademijos filialą. Nuo 1939 m. lapkričio (Lietuvai atgavus Vilnių) dirbo Vilniaus V valstybinės berniukų gimnazijos mokytoja, karo ir pirmaisiais pokario metais dėstė piešimą Vilniaus I gimnazijoje ir dirbo Kultūros paminklų apsaugos įstaigos fotografijos skyriaus vedėja. Vėliau savo patirtį pritaikė 1947–1951 m. dėstydamą tuometiniame Vilniaus dailės institute⁴⁴.

Jauniausiosios kartos (dailininkės, gimusios po 1919 m.) atstovė **Barbara Narėbska-Dėbska** (1921–2000) spėjo tik pradėti dailės mokslus SBU Vilniuje⁴⁵ (kitų šaltinių duomenimis, Barbara Antrojo pasaulinio karo metais įstojo į Vilniaus dailės institutą, tačiau naciai greitai jį uždarė)⁴⁶.

⁴³ Ieva Burbaitė, „Vilnietė. Sofija Urbonavičiūtė-Subačiuvienė (1915–1980)“, [interaktyvus], [2019-09-03], <http://www.graphic.lt/parodos/vilniete-sofija-urbonaviciute-subaciuviene-1915-1980/6306>.

⁴⁴ Ona Mažeikienė, „Dailininkė ir fotografė Sofija Urbonavičiūtė-Subačiuvienė“, in: *Vilniaus fotografai*, sud. Vitalija Jočytė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2005, p. 105–111.

⁴⁵ *Barbara Narėbska-Dėbska (1921–2000). Grafika*: Katalog wystawy, opac. Agata Rissmann, Toruń: Ratusz Staromiejski, 2010.

⁴⁶ *Vilnius. Topophilia*, t. I, sud. Laima Laučkaitė, Vilnius: LAWIN, 2014, p. 118.

27.

Natalia Sakówna-Bołoz, *Vilnius priemiestis*, XX a.
4 deš., popierius, medžio raižinys, 14 × 19, LNDM

Natalia Sakówna-Bołoz, *Outskirts of Vilnius*, 1930s

28.

Idalia Klimaszewska, *Peizažas*, 1936–1937, popierius,
spalvotas medžio raižinys, 15 × 20,5, LNDM

Idalia Klimaszewska, *Landscape*, 1936–1937

29.
Halina Łepkowska-Giećewicz,
Jūreivis, 1940, popierius, spalvotas
medžio raižinys, 16 × 12, BUMK

Halina Łepkowska-Giećewicz,
Sailor; 1940

1935?

Izabela Borowska

30.
Izabela Borowska, *Šv. Pranciškus*,
1934, popierius, medžio raižinys,
16 × 12,3, BUMK

Izabela Borowska, *St Francis*, 1934

31.
Anastazja Kortt,
*Vilnius – Užupio
motyvas*, 1937,
popierius, akvarelė,
27 × 30,5, BUMK

Anastazja Kortt,
*Vilnius – Užupis
Motif*, 1937

32.
Anastazja Kortt,
Susimąščiusi mergina, 1935,
popierius, medžio raižinys,
16,2 × 12,3, BUMK

Anastazja Kortt, *Thoughtful
Girl*, 1938

Tėvo, žymaus architekto Stefano Narębskio, dėka Barbara nuo mažens pažino Vilniaus kultūros paveldo vertybes, kurios vėliau tapo svarbiu jos kūrybos inspiracijų šaltiniu [33, 34 il.]. Karo metais sovietų valdžia įkalino merginą Lukiškių kalėjime, vėliau ištrėmė į Sibirą. Po tremties ji apsigyveno Torunėje, baigė Mikalojaus Koperniko universiteto Dailės skyrių, tapo grafike, aktyvia meninio gyvenimo organizatore⁴⁷.

Įvairių kartų vilnietės menininkės veikė įvairiose draugijose, rengė parodas, diskutavo aktualiais dailės klausimais. Buvo puikios pedagogės ir restauratorės, tačiau jų indėlis į tarpukario Vilniaus kultūrą dar nėra visiškai atskleistas. Dalis menininkių, aktyviai dalyvavusių tarpukario Vilniaus gyvenime, po karo (ar karo metu) išvyko į Lenkiją – pirmiausia Torunę, taip pat Gdanską (Wanda Krasnodębska-Reicherowa, Zofia Wendorff-Serafinowicz, Olga Żukowska), Varšuvą (Hanna Milewska, Aldona Nebelska-Romanowicz) ar Krokuvą (Krystyna Wróblewska) ir ten tęsė savo darbus. Kai kurios jų išvyko į tolimesnius kraštus – Izraelį (Šeina Efron), Angliją (Halima Krywicz-Nowohońska (Nałęcz)), Vokietiją (Anastazja Kortt), kur įsiliejo į tenykštį meninį gyvenimą. Tik kelios jų (Eugenia Sienkiewicz-Przyałgowska, Sofija Urbonavičiūtė-Subačiuvienė) liko Vilniuje ir išgyveno karą, vėliau bandė prisitaikyti prie pakitusios politinės santvarkos, visgi sovietmečiu Sienkiewicz-Przyałgowska pasitraukė iš aktyvios meninės veiklos. Vienos jų žuvo per antpuolius (tapytoja Kazimiera Adamska-Rouba) arba nacių įkurtose naikinimo stovyklose (Roza (Rachel) Suckever-Ušajeva), kai kurių dailininkių likimai visai nežinomi. Tarpukariu kūrusių moterų darbai (tapyba, grafika, skulptūra, fotografija) – tai saviti vilnietiškos kultūros liudijimai, kurių aktualumas šiuolaikinėje visuomenėje ypač ryškus, kai kalbame apie dabartinio miesto atminties ir saviidentifikacijos procesus, suvokiame jo daugiakultūriškumą ir nuolatinį kismą.

Gauta — 2019 12 20

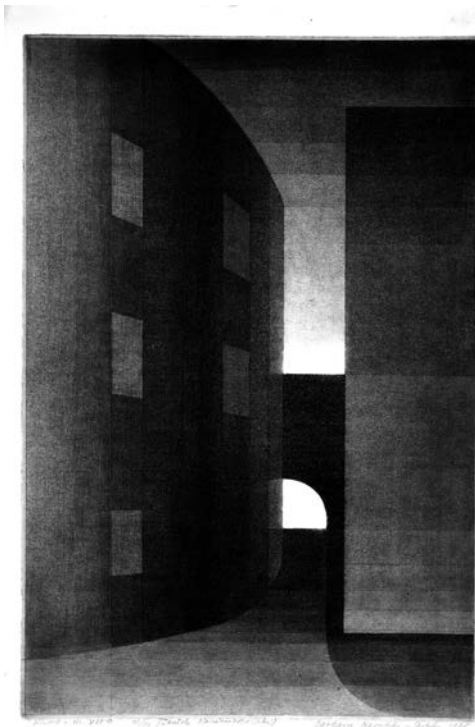
⁴⁷ Jan Kotłowski, *Barbara Narębska-Dębska (1921–2000). Grafika, rysunki, akwarele ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu*, Toruń, 2005.

33.

Barbara Narejska-Dejska, *Vilnius katedra*, 1976, popierius, akvatinta, 47 × 32, LNM

Barbara Narejska-Dejska, *Vilnius Cathedral*, 1976

34.

Barbara Narejska-Dejska, *Vilnius, Vito gatvė* (dab. Šv. Kazimiero), 1976, popierius, akvatinta, 47 × 31, LNM

Barbara Narejska-Dejska, *Vito Street in Vilnius* (curr. Šv. Kazimiero Street), 1976

Literatūra

- Barbara Narębska-Dębska (1921–2000). *Grafika*: Katalog wystawy, oprac. Agata Rissmann, Toruń: Ratusz Staromiejski, 2010.
- Bernotaitytė Jolanta, „Istorinių želdynų liudijimai Onos Römerienės akvarelėse“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2018, t. 88–89: *Sodai: tradicijos, įvaizdžiai, simboliai Lietuvos kultūroje*, sud. Rūta Janonienė, p. 125–139.
- Blakesley Rosalind P., „Women and the Visual Arts“, in: *Women in Nineteenth-Century Russia: Lives and Culture*, editors Wendy Rosslyn and Alessandra Tosi, Cambridge: Open Book Publishers, 2012, p. 91–118.
- Burbaitė Ieva, „Vilniėtė. Sofija Urbonavičiūtė-Subačiuvienė (1915–1980)“, [interaktyvus], [219-09-03], <http://www.graphic.lt/parodos/vilniete-sofija-urbonaviciute-subaciuviene-1915-1980/6306>.
- Creating the Self: Emancipating Women in Estonian and Finnish Art*: Exhibition catalogue, Compiled and edited by Anu Allas and Tiina, Tallinn: Art Museum of Estonia, Kumu Art Museum, 2020.
- Grafika Wileńska Okresu Międzywojennego: Instytut Polski w Wilnie, Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu / Tarpukario Vilniaus grafika: Lenkų institutas Vilniuje, Torunės Mikalojaus Koperniko universiteto biblioteka*, kurator wystawy i tekst Jan Kotłowski, Toruń: Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2003.
- Katalog wystawy obrazów Racheli Suckewerówny*, Wilno, 1938.
- Kołoszyńska Irena, „O twórczości Wandy Krasnodębskiej-Reicherowej“, in: *Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie*, 1988, Nr. 38, p. 409–441.
- Konstantynów Dariusz, „Polskie stowarzyszenia artystyczne w Wilnie lat 30. XX wieku“, in: *Biuletyn Historii Sztuki*, 2018, Nr. 4, p. 827–858.
- Konstantynów Dariusz, *Wileńskie Towarzystwo Artystów Plastyków 1920–1939*, Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 2006.
- Kotłowski Jan, *Barbara Narębska-Dębska (1921–2000). Grafika, rysunki, akwarele ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu*, Toruń, 2005.
- Kozłowska Małgorzata, *Życie dłym wyłobione. Twórczość Krystyny Wróblewskiej (1904–1994)*, ser. *Archiwum Sztuki Polskiej XX wieku*, t. II, pod red. J. Malinowskiego, Warszawa: Neriton, 2007.
- Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje / Vilniaus meno mokykla ir jos tradicijos*: Parodos katalogas, sud. J. Malinowski [et al.], Toruń: Muzeum Okręgowe w Toruniu: Uniwersytet Mikołaja Kopernika; Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 1996.
- Kulpińska Katarzyna, *Matryce, odbitki – ślady kobiet Polskie graficzki i ich twórczość w dwudziestoleciu międzywojennym*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2017.
- Lietuvos dailininkų žodymas*, t. 2: 1795–1918, sud. Jolanta Širkaitė, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012.
- Lietuvos dailininkų žodymas*, t. 3: 1918–1944, sud. Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2013.
- Mažeikienė Ilona, „Keli štrichai vilniėtės skulptorės portretui. Leona Szczepanowicz (1887–1939)“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2013, t. 68: *Moteriškoji tapatybė ir dailė*, sud. Ramutė Rachlevičiūtė, p. 55–60.
- Mažeikienė Ona, „Dailininkė ir fotografė Sofija Urbonavičiūtė-Subačiuvienė“, in: *Vilniaus fotografai*, sud. Vitalija Jočytė, Vilnius, Lietuvos nacionalinis muziejus, 2005, p. 105–111.
- Między Medyną a Wilnem: Barbara i Ildefons Houwaltowie*, oprac. Wojciech Szafrąński, Białystok: Galeria im. Sienkiewskich, 2009.

- (Ne)matomas Vilnius: tarpukario dailės ir architektūros pavidalai / (In)visible Vilnius: Shapes of Interwar Art and Architecture: Katalogas, sud. Algė Andriulytė, Rasa Butvilaitė, Ilona Mažeikienė, Edita Povilaitytė-Leliugienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2018.
- Polskie życie artystyczne w latach 1915–1939*, Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, red. Aleksandr Wojciechowski, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1974.
- Rutkauskienė Rima, „Dailininkės Eugenijos Sienkiewicz-Przyłgowskos prisiminimai“, in: *Lietuvos dailės muziejaus metraštis*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2002, Nr. 5, p. 120–155.
- „Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1923/1924“, in: *Universitas Vilnensis Batoriana*, Wilno: Józef Zawadzki, 1923.
- Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1971–[2013].
- Suchocka Izabela, *Placjada Bukowska: 1907–1974: w stulecie urodzin*, Białystok: Galeria im. Sleńdzińskich, 2017.
- Širkaitė Jolanta, *Dailininkai Römeriai / The Artists of the Römer Family*, vertė Mantas Adomėnas, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006.
- Vilnius. Topophilia*, t. I, sud. Laima Laučkaitė, Vilnius: LAWIN, 2014.
- Wicher Sebastian, *Życie architektury: życie i twórczość Stanisława Bukowskiego (1904–1979)*, Białystok: Stowarzyszenie Architektów Polskich Oddział w Białymstoku, Studio Wydawnicze UNIKAT, 2009.
- Wileńskie środowisko artystyczne 1919–1945*, wstęp: Jerzy Malinowski, „Kultura artystyczna Wilna (1893–1945)“, Olsztyn: Biuro Wystaw Artystycznych w Olsztynie, 1989.
- Wystawa zbiorowa rzeźby, Leona Szczepanowicz: Katalog*, Wilno, Ogród Bernardyński, Pawiljon poczt-telegr., 1932.
- Women Artists in Paris, 1850–1900: Exhibition catalogue*, by Laurence Madeline, with Bridget Alsdorf, Richard Kendall, Jane R. Becker, Vibeke Waallann Hansen, and Joëlle Bolloch, New Haven: Yale University Press in association with the American Federation of Arts, 2017.
- Zientara Maria, „Artystki polskie i ich sztuka od XVI do XIX wieku“, in: *Krzysztoforzy: Artystki polskie i ich sztuka od XVI do XIX*, s. 24 (2006), p. 49–66.
- Žalnora Aistis, Miežutavičiūtė Vitalija, „Michalas Reicheris ir anatomija Vilniuje 1919–1939“, in: *Medicinos teorija ir praktika*, t. 17, Nr. 1, 2011, p. 131–138.

Santrumpos

- BUMK – Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
 LCVA - Lietuvos centrinis archyvas
 LNDM – Lietuvos nacionalinis dailės muziejus
 LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus
 VDAM – Vilniaus dailės akademijos muziejus

Summary

Women Artists of Interwar Vilnius¹

Algė Andriulytė

Keywords: women's art, Vilnius, Stephen Báthory University, painting, prints, sculpture.

The paper focuses on different generations of women artists who worked in Vilnius during the period of 1919–1939, analyses their roles in the society of Interwar Vilnius, and discusses the relevance of their artworks today. Women artists studied in the Department of Fine Arts in Stephen Báthory University, took part in various social activities, were members of art societies, worked in schools, organised exhibitions, and discussed art in the press. Some of these artists left for Poland during (or after) WWII and continued their work there (Barbara Houwalt, Krystyna Wróblewska). Others remained in Vilnius and tried to survive there by adjusting to the political changes (Eugenia Sienkiewicz-Przyalgowska, Sofia Urbonavičiūtė-Subačiuvienė). Some women artists were killed during the war raids (Kazimiera Adamska-Rouba) or in Nazi concentration camps (Roza (Rachel) Suckever-Ushaev), while the fate of the rest of them remains unknown. Their art (paintings, prints and sculptures) are an important testimony to the modernisation of Interwar Vilnius and its culture.

¹ This research was funded by a grant (No. S-MOD-17-12) from the Research Council of Lithuania.